

HOTSPOTANALYSE: FREMME AF ET KLIMARIGTIGT TØJFORBRUG

CONCITO

DANMARKS GRØNNE TÆNKETANK

Hotspotanalyse: Fremme af et klimarigtigt tøjforbrug

Rapport

Udgivet: Marts 2024

Forfatter: Charlotte Louise Jensen og Michael Minter

Støttet af: Velux Fonden

Indhold

Sammenfatning	3
Indledning	4
Formål	4
Rammesætning	5
Datagrundlag	5
Del 1: Tekstil og beklædnings klima- og miljøbelastning	7
1.1 Produktion af tekstil og beklædning har et stort klimaaftryk	7
1.2 Produktion af tekstil og beklædning har stort ressource og arealforbrug	9
1.3 Forskellige materials klima- og miljøpåvirkning	10
1.4 Brugs- og bortskaffelsesmønstre har betydning for klimaaftryk	12
1.4.1 Udfordringer ved cirkularitet uden reduktion	12
1.4.2 Kort brugsfase og lav pris skaber sociale og klimamæssige uligheder	13
Del 2: Tekstil- og beklædningsbranchens aktører, handlerum og drivkræfter	17
2.1 Værdikæde og aktører	17
2.2 Centrale aktørers udgangspunkt, ansvar og handlerum	18
2.2.1 EU	18
2.2.2 Danske myndigheder	20
Markedsføring i Danmark	20
Dansk tøjkultur	21
Affald og genanvendelse	21
2.2.3 Den danske tekstil- og beklædningsbranche	22
2.2.4 Den danske borger	22
Del 3: anbefalinger og virkemiddelskatalog	24
Kilder	26

Sammenfatning

På globalt plan bidrager tekstil- og beklædningsbranchen med et væsentligt klima- og miljøaftryk. Der er dog stor usikkerhed forbundet med målinger af drivhusgasudledninger fra tekstilindustrien, og der opereres med et spænd fra 2-10 pct. af de samlede globale drivhusgasudledninger. Tænk tanken Hot or Cool estimerer konservativt at 'modeindustrien' står for 4 pct. af de globale drivhusgasudledninger. Usikkerhederne og de store spænd er knyttet til de mange forskellige måle- og regnemetoder, samt datapunkter. Der kan dog upåagtet siges noget generelt om klima og miljøbelastningen fra tekstilproduktion.

Produktion af tekstiler og beklædning har et stort klimaaftryk, samt et stort resource- og arealforbrug. Forskellige materialer har forskellige klima- og miljøpåvirkninger, og nogle materialer kan fx have høj klimapåvirkning, men lav miljøpåvirkning, og omvendt.

Volumen, brug- og bortskaffelsesmønstre (herunder hyppighed) har stor betydning for det samlede klimaaftryk fra. Klimaaftryk opgjort per enhed i fx CO₂e per kg vævet tekstil er derfor ikke retvisende for beklædnings klimaaftryk eller for udviklingen i det samlede klimaaftryk fra tekstil- og beklædning.

Tekstilers kvalitet og holdbarhed er centralt – men også komplekst. Teknisk holdbarhed er ikke det samme som emotionel og æstetisk holdbarhed, og design- og produktionspraksisser, der bygger på lineær og hurtig omsætning, samt "planlagt forældelse", er udprægede i tekstil- og beklædningsbranchen. Disse praksisser bidrager til hurtig emotionel og æstetisk forældelse, hvilket bidrager til at tøj meget ofte ender i affaldsstrømme før det er teknisk forældet.

CONCITO anbefaler derfor, at branchens forretningsmodeller ændres til ikke længere at være afhængig af en stor volumen-produktion og salg af billigt tøj. Samtidig kredser vores forslag om at facilitere muligheder for et forbrug, som går fra et forbrug af meget tøj af ofte ringe kvalitet, til et mindre forbrug af tøj af en langt bedre kvalitet.

De nuværende myndighedsbårne indsatser på området er hovedsageligt fokuseret på at effektivisere materialestrømme og skabe rum for genanvendelses-baseret cirkularitet, selvom disse indsatser ikke nødvendigvis medfører den nødvendige reduktion i mængder og hastighed i hele systemet. Og særligt myndighedernes fokus har stor betydning for det fokus og tilhørende handlerum, der etableres langs værdikæden.

Denne hotspotanalyse munder ud i en række anbefalinger med fokus på at fremme 1) regulering og lovgivning, der bidrager til en reduktion af volumen samt en længere brugsfase, og 2) virkemidler sikrer stærk cirkularitet (direkte genbrug) frem for svag cirkularitet (udelukkende genanvendelse).

CONCITO anbefaler overordnet, at EU i den kommende tekstilstrategi prioriterer initiativer, der understøtter *udvidet producentansvar* sammen med *målrettet producentansvar* samt forbud mod destruktion af usolgt tøj. Danmark bør som minimum understøtte disse initiativer, suppleret med initiativer, der begrænser markedsføring af nyt og billigt tøj. Endelig opfordres tekstilbranchen til at omstille til cirkulære forretningsmodeller, inspireret af doughnut økonomi, og forbrugerne bør begrænse køb af nyt tøj, købe 'yndlingstøj' i høj kvalitet samt prioritere genbrugstøj.

Indledning

Formål

I CONCITO-rapporten om Danmarks globale forbrugsudledninger (CONCITO, 2023) opgøres Danmarks forbrugsudledning til gennemsnitligt 13 ton årligt per person. Denne samlede udledning opdeles i forskellige forbrugskategorier som fødevarer, transport, boliger og andre varer og tjenester, der igen opdeles yderligere i mere detaljerede underkategorier. Derigennem er det muligt at afdække de forbrugsområder, hvor danskerne generelt har en høj udledning - såkaldte "forbrugshotspots". Med afsæt i opgørelsen dykker vi ned i udvalgte forbrugshotspots i en række hotspotanalyser. Nærværende rapport om *Fremme af et klimarigtigt tøjforbrug* er én sådan hotspotanalyse.

Analyserne laves i anerkendelse af, at Danmarks forbrugsbaserede udledninger bidrager til overskridelse af de planetærer grænser (hvoraf 6 ud af 9 anerkendte planetærer grænser nu er overskredet), og der derfor er et behov for at kigge på, hvilke forbrugsområder og afledte livsstile der i særdeleshed bør være langt mere klimarigtige end de er i dag.

Hotspotanalyserne har primært et dansk sigte, men med inddragelse af internationale forhold, der har indvirkning på dansk produktion, forbrug og klimapolitik, for eksempel EU-lovgivning. Notaterne er ikke udtømmende analyser af hele industrier og komplekse værdikæder, men kommer med bud på, hvilke aktører der har det primære ansvar og handlerum, fra et dansk perspektiv.

Hvert notat vil bestå af tre hovedbestanddele:

1. Først bringes en gennemgang af det pågældende forbrugsgodes klima- og miljøpåvirkning i et globalt perspektiv. I dette afsnit perspektiveres, i det omfang det er muligt, til forbrugsgodets bidrag til overskridelse af planetærer grænser samt til forbrugsgodets bidrag til hverdagslivets klimapåvirkning og acceleration, og hermed en overvejelse om mulige rebound-effekter ved regulering.
2. Dernæst bringes en kortlægning af aktører og drivkræfter bag produktion og forbrug af varer og tjenester indenfor det pågældende forbrugsdomæne.
3. Endelig beskrives et virkemiddelkatalog med løsningsforslag, der kan fremme et mere bæredygtigt forbrug og klimarigtige livsstile indenfor det pågældende område. Via virkemiddelskataloget skitseres muligheder for regulering på nationalt niveau med øje for kommende regulering på europæisk og globalt niveau.

Rammesætning

I alle hotspotanalyser tager vi udgangspunkt i en rammesætning, der præsenterer tre vigtige faktorer som muliggør og fastholder de måder, vi lever og forbruger på (inspireret af Akenji et al. 2021). Det drejer sig om:

1. *Opfattelser*, som repræsenterer vores værdier og holdninger
2. *Facilitatorer*, som repræsenterer de omstændigheder og midler, der gør det muligt for os at omsætte vores opfattelser til handling og
3. *Infrastruktur*, som repræsenterer de institutionelle, sociale og materielle strukturer, der både kan fastholde, men også skabe nye handlemønstre.

Tages der udgangspunkt i disse faktorer, kan der skabes handlerum for at fremme bæredygtige livsstile. Overordnet indebærer det, at vi individuelt og som samfund skal vurdere, hvilke opfattelser, facilitatorer og infrastrukturelle forhold, der kan siges at være bæredygtige og derfor bør fremmes og hvilke, der fastholder os i ubæredygtige vaner og handlemønstre, og derfor bør udfases.

Det er vigtigt at have for øje at eksisterende, klimatunge forbrugsmønstre såsom tøjforbruget er gearret af netop disse tre faktorer. I dag skifter moden hurtigt, særligt fordi forestillinger og *opfattelser* af modetøj som identitetsmarkører fremmes af brands og deres markedsføring, herunder af influencere på sociale medier. Skal der ske ændringer i opfattelser af tøj og modes rolle i vores identitetsskabelse og sociale fællesskaber, skal disse faktorer aktivt adresseres.

De eksisterende lineære forretningsmodeller bidrager til og *faciliterer*, at tøj kan produceres meget billigt, men også i en dårlig kvalitet, hvilket foranlediger forbrugeren til at udskifte tøjet hyppigt. De lange, komplekse værdikæder, som baserer sig på billig arbejdskraft i det globale syd, udgør genstridige *infrastrukturer* som fastholder et resulterende hurtigt tempo, stor omsætning og store affaldsmængder.

Ovenstående taler dermed for flergrenede tilgange til politik og regulering, så der både skabes opmærksomhed og efterspørgsel hos forbrugerne efter mere bæredygtige produkter og services, samtidig med øget incitament og handlemuligheder for designere og producenter af fremtidens bæredygtige produkter.

Datagrundlag

Der findes mange måder at opgøre klimapåvirkning fra produkter og services på. Der er forskellige systemafgrænsninger, forskellige definitioner af den funktionelle enhed, og forskellige livscyklusvurderingsmetoder at gøre brug af. Det er naturligt, og det afspejles i den mangfoldighed af data, datasæt og datakvalitet, der præsenteres i forskellige publikationer for forskellige typer af forbrugsgoder.

I CONCITOs hotspotanalyser, trækkes der derfor også på studier og opgørelser, som i nogle tilfælde bygger på lidt forskellige metoder. Det vil derfor ikke altid være muligt at sammenligne resultater og data, der præsenteres, fuldstændigt 1:1. Dette gør vi opmærksom på undervejs, og i alle tilfælde skal tal og resultater ses i relation til hinanden. Som udgangspunkt bør tallene derfor betragtes som generelle størrelsesordner.

Fælles for hotspotanalyserne gælder det, at vi ser på forbrugsgoderne i et samlet klima- og miljøperspektiv, og derfor forholder os til de *forbrugsbaserede* udledninger.

Den officielle måde at opgøre et lands klimaaftryk er ved at regne på de *territoriale* udledninger, det vil sige de udledninger, der sker indenfor landets grænser. Det er denne opgørelsesmetode, der bruges, når Danmark indrapporterer til EU og FN. Dividerer man det samlede udledningstal for den indenlandske produktion med antal indbyggere i landet får man udledning pr. indbygger. Men når vi ser på tøj og andre forbrugsgoder i et samlet klima- og miljøperspektiv, afsætter hver dansker et stort aftryk i andre lande, for eksempel i de lande, der producerer vores tøj og håndterer de brugte tekstiler, vi skiller os af med. Derfor giver det god mening at se på de *forbrugsbaserede* udledninger og vores globale ansvar, når der skal skabes klimatiltag på et forbrugsgode og dets domæne.

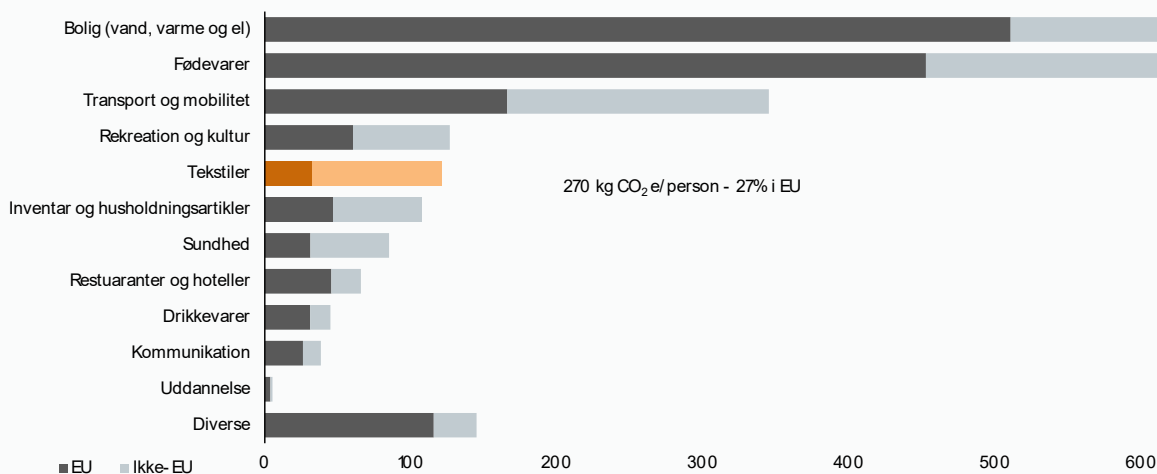
Rapporten er udarbejdet af Charlotte Louise Jensen og Michael Minter. Tak til Mikael Bellers Madsen, Ida Fjellerup og Regitze Skou Fertin for bidrag til forarbejde, undersøgelse og korrektur. Også tak til medlemmer af CONCITOs program for Fødevarer og forbrug for sparring samt stort tak til kerneaktører og videnspersoner på det danske tekstil- og beklædningsområde for løbende sparring, videndeling og diskussion.

Del 1: Tekstil og beklædnings klima- og miljøbelastning

1.1 Produktion af tekstil og beklædning har et stort klimaaftryk

Globalt set bidrager tekstil- og beklædningsbranchen med et væsentligt klima og miljøaftryk. Der er dog stor usikkerhed forbundet med målinger af drivhusgasudledninger fra tekstilindustrien, og der opereres med et spænd fra 2-10 pct. af de samlede, globale drivhusgasudledninger (Tænketanken Tekstilrevolutionen, 2023). Tænketanken Hot or Cool estimerer konservativt at 'modeindustrien' står for 4 pct. af de globale drivhusgasudledninger (Coscieme et al., 2022). Usikkerhederne og de store spænd er knyttet til de mange forskellige måle- og regnemetoder, samt datapunkter, der benyttes i tekstil- og beklædningsbranchen. Der kan påagtet siges noget generelt om klima og miljøbelastningen fra tekstilproduktion.

Ifølge det Europæiske Miljøagentur (EEA) udgør tekstilforbruget i EU (altså beklædning og boligtekstiler) en høj andel af forbrugsudledningerne. EEA rangerer EU's tekstilforbrug til at være den femtestørste udleder af drivhusgasser pr. EU-borger pr. år globalt set (se figur 1).

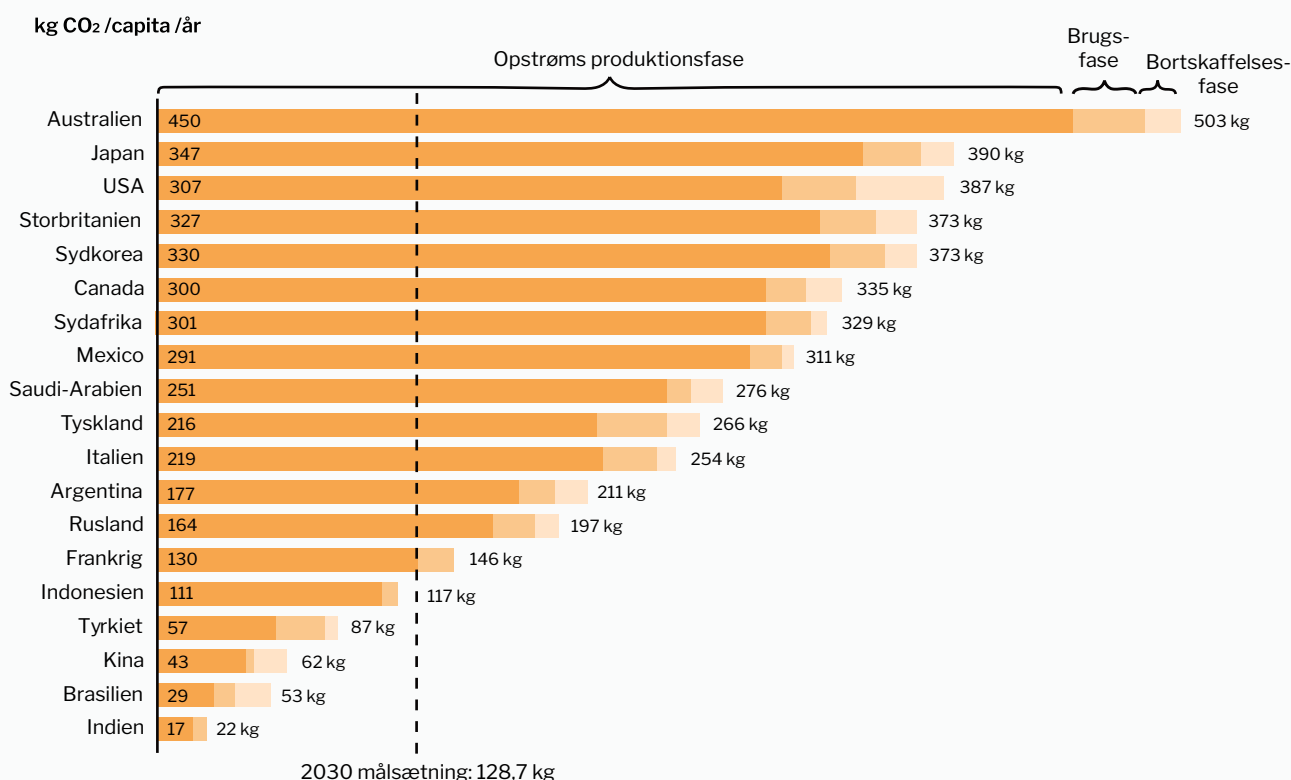
Figur 1: Drivhusgasemissioner i opstrøms forsyningskæder for EU-27 husholdningsforbrugsområder i 2020 (millioner ton CO₂-ækvivalenter). Kilde: EEA (2022).

Danmarks bidrag til globale forbrugsudledninger fra tekstiler medfører, ifølge CONCITO's egne beregninger, en samlet udledning på godt 2 mio. ton CO₂e, svarende til 400 kg CO₂e per dansker årligt. Ca. 310 kg af denne udledning er fra beklædning, mens resten er øvrige boligtekstiler.

Det samlede årlige forbrug af tekstiler er opgjort til ca. 230.000 ton, svarende til et forbrug per dansker på ca. 40 kg. Dette svarer til at 1 kg tekstiler udleder 5-10 kg CO₂e, alt efter typen af tekstil. Beklædning vurderes til at udlede knap 20 kg CO₂e per kg beklædning (CONCITO, 2023).

Selvom resultaterne fra EEA og CONCITO ikke kan sammenlignes én til én, da de kommer af lidt forskellige opgørelsesmetoder, kan der godt siges noget indikativt om Danmarks bidrag til de forbrugsbaserede drivhusgasudledninger fra tøj-, mode- og tekstilområdet generelt. EEA kommer frem til 270 kg CO₂e per person per år i gennemsnit fra EU-landene, og da det danske bidrag, ifølge CONCITOs egne tal, ligger på godt 400 kg pr CO₂e pr person pr år, ligger det danske bidrag med relativt stor sikkerhed et godt stykke over EU-gennemsnittet.

Af de 400 kg CO₂e pr person per år, udleder beklædningsforbruget, altså forbruget af tøj og sko, som nævnt ca. 310kg CO₂e pr person per år i Danmark. Den andel er høj også i et globalt perspektiv. Den tyske tænketank Hot or Cool har analyseret drivhusgasudledningerne fra forbrug af beklædning, på tværs af G20-lande, som kan ses i figur 2.

Figur 2: Drivhusgasudledninger fra forbrug af beklædning i G20-landene og et mål baseret på lighed for 1,5-graders målsætningen i 2030. Figuren er oversat og baseret på Coscieme et al., 2022.

Højindkomstlande udleder i gennemsnit omkring 330 kg CO₂e per person per år, mellemindkomstlande udleder godt 180kg CO₂e pr person per år, og lavindkomstlande udleder godt 70 kg CO₂e per person per år. Selv under hensyn til mulige forskelle i opgørelsesmetoder kan Danmark med rimelighed vurderes at tilhøre gruppen af højindkomstlande og har da også et sammenligneligt udledningsbidrag, på de godt 310 kg CO₂e pr person per år.

Fælles for langt de fleste G20-lande samt Danmark er, at de er kendetegnet ved, at drivhusgasudledningerne både fra forbrug og produktion er på et niveau, der på ingen måde er forenelige med 1,5 gradsmålsætningen.

1.2 Produktion af tekstil og beklædning har stort ressource og arealforbrug

Ud over et stort klimaaftryk, bidrager tekstil- og modeindustrien også til andre væsentlige miljøpåvirkninger, via et stort ressourceforbrug, en betydelig arealanvendelse og et stort vandforbrug.

EEA har beregnet husholdningernes tekstilforbrug i 2020 til at være det femtestørste forbrugsdomæne, når det kommer til EU's anvendelse af primære råmaterialer i opstrømsforsyningskæderne, med et træk på 391 kg råmaterialer per person per år i gennemsnit. EEA rangerer EU's tekstilforbrug til at ligge på tredjepladsen når det kommer til vandforbrug, med et forbrug på 9 m³ pr person per år i gennemsnit, og ligeledes på tredjepladsen når det kommer til arealforbrug, med et arealforbrug på 400 m² per person i gennemsnit pr år (EEA, 2022).

Tænketaenken Tekstilrevolutionen har lavet et kvalitativt overblik over, hvordan tøj- og tekstilbranchen bidrager til overskridelsen af de planetære grænser. Med udgangspunkt i EEAs overblik over miljøpåvirkninger, beskrevet ovenfor, er der god sammenhæng mellem resultaterne af de to studier. Tekstilrevolutionens vurdering af tekstilindustriens bidrag til overskridelse af de planetære grænser, kan ses i figur 3.

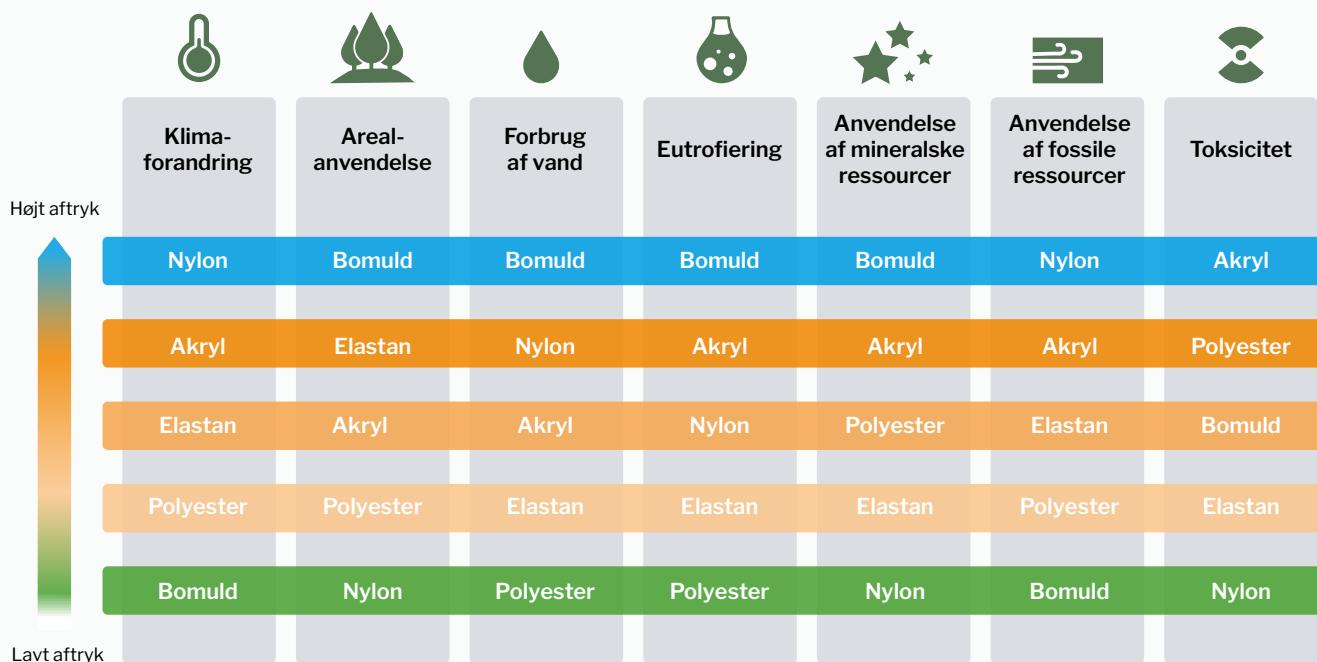
PLANETÆR GRÆNSE	STATUS	TEKSTILINDUSTRIENS BIDRAG
Klimaforandring og havforsuring	Globalt i højrisiko zone med alarmerende udsigter.	2-10% af globale drivhusgasudledninger. Stigende produktion.
Arealanvendelse	Globalt i risikozone. Landareal bliver en knap ressource i fremtiden.	2,5-3% af globalt landbrugsjord anvendes til tekstilproduktion.
Tab af biodiversitet	I højrisikozone. Biodiversitetskrisen er enorm.	2,5-3% af globalt landbrugsjord bruges til tekstilproduktion, hvilket medvirker til ødelæggelse af habitater som forringer biodiversiteten.
Brug af ferskvand	Globalt inden for en sikker grænse, men i lokale og regionale områder er vand en knap ressource.	Bomuld bruger meget vand, men dyrkes i områder med vandknaphed.
Indførelse af nye enheder	Vides ikke. Der er ikke defineret en kontrolvariabel.	Forurening fra kemiske udledninger og dyrkning på land. Det vides ikke, hvor alvorligt grænsen overskrides.
Forstyrrelse af biokemiske kredsløb	Alvorligt overskredet.	Bidrag fra dyrkning på land, men omfang kendes ikke.
Ozonlagets nedbrydning	Globalt inden for grænsen, men overskredet i Antarktis.	Bidrag fra dyrkning på land, men omfang kendes ikke.
Atmosfærisk aerosolbelastning	Globalt inden for grænsen, men overskredet i Sydasiens.	Bidrag fra dyrkning på land, men omfang kendes ikke.

Figur 3: Tekstilindustriens bidrag til overskridelse af de planetære grænser. Dansk oversættelse baseret på original tabel fra Tænketaenken Tekstilrevolutionen (2023).

1.3 Forskellige materials klima- og miljøpåvirkning

Beklædning består af mange forskellige typer af tekstiler og materialer, og det er derfor relevant at kigge på forskellige materials klima- og miljøpåvirkning for at afdække potentialerne for et mere klimarigtigt materialeforbrug knyttet til produktion og forbrug af tøj.

Figur 4 viser EEA's rangordning af typiske tekstilmaterialers bidrag til klima og miljøpåvirkning. Overblikket er skabt på baggrund af en række forskellige, tilgængelige livscyklusvurderinger af tekstilers miljø- og klimapåvirkning. Overblikket er uden eksakte værdier, da primærdatakvaliteten for tekstilsektoren er meget svingende. Men man kan sige lidt om forskellige materials "ømme punkter" i forhold til forskellige miljøparametre.

Figur 4: Sammenligning af klima- og miljøpåvirkningerne ved fremstilling af 1 kilogram farvet, vævet stof (blå = værst, grøn = bedst). Figuren er oversat og baseret på originalfiguren fra EEA (2021).

Af figuren ses det, at forskellige materialer bidrager til klima- og miljøpåvirkning på forskellig vis og i forskellig grader, alt efter påvirkningskategori. Påvirkningen sker også i forskellige dele af værdikæden, for forskellige materialer, ifølge EEA (2021). Det skal bemærkes, at bomuld har højest aftryk i forhold til arealanvendelse, og at dette sandsynligvis vil påvirke placeringen i klimaforandring, hvis klimapåvirkningen af materialernes arealanvendelse medregnes fuldt ud.

Generelt set er det sådan, at de syntetiske materialer præsterer pænt i dette overblik, hvor polyester, elastene og nylon ser ud til at have en lav påvirkning, pr kg, når det kommer til klima- og miljøpåvirkning i de anviste kategorier. Det er også vigtigt at understrege at i modsætning til bomuld, som er den mest almindelige naturlige fiber, kræver produktionen af syntetiske fibre ikke brug af landbrugsjord, og har hverken et lige så stort forbrug af vand, eller brug af giftige pesticider eller næringsstoffer, der forårsager eutrofiering.

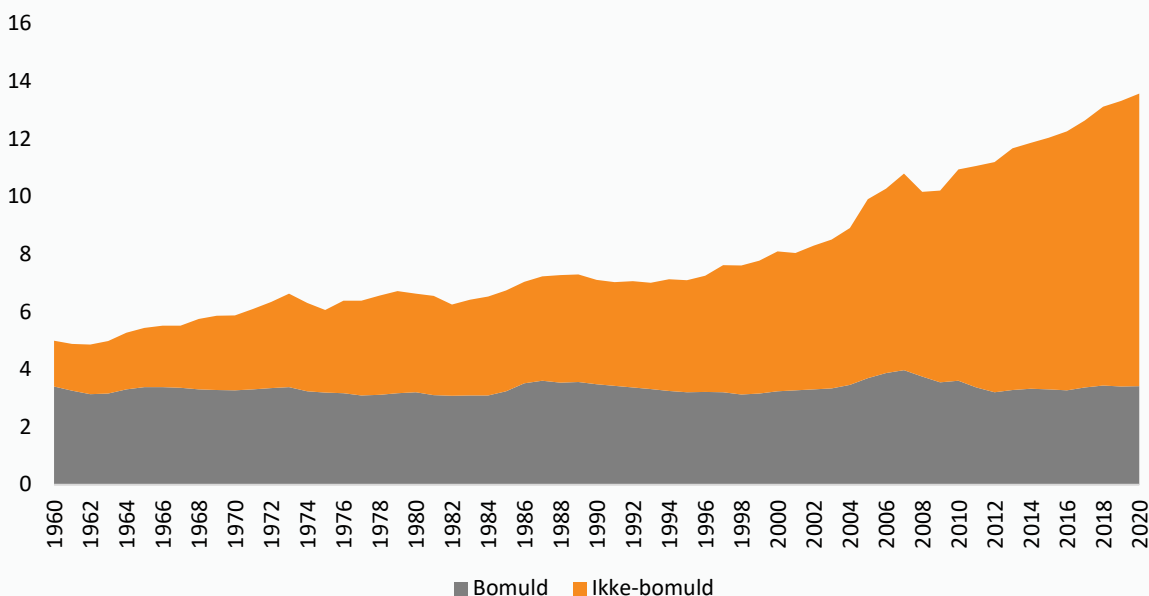
Men da syntetiske fibre er baseret på olie og kræver store mængder energi til at blive produceret, er de betydelige bidragsydere til påvirkninger relateret til klimaforandringer og overforbrug af fossile ressourcer (Sandin et al., 2019) samt en mangfoldighed af andre miljø-problematikker, som ikke alene kan anskues ved et snævert fokus på CO₂.

Syntetiske tekstiler, som polyester, der er et plastikmateriale, medfører nemlig risiko for microplastforurening, både i brugsfasen, når tøjet vaskes, og når tøjet ender som affald. Dette kommer ikke altid med i LCA-studier, som ofte kun betragter enkelte dele af værdikæden, og som sjældent inkluderer brugsfasen.

Ligeledes medfører microplast-forureningen, at særligt syntetiske materialer medvirker til overskridelsen af den niende planetære grænse "Novel Entities". Dette er ikke angivet specifikt i overblikket fra Tænk tanken Tekstilrevolutionen (figur 3), men Ifølge Stockholm Resilience Center er der stor risiko knyttet til overskridelsen af denne planetære grænse, som i høj grad skyldes den stigende anvendelse af plastik (Cornell et al., 2021).

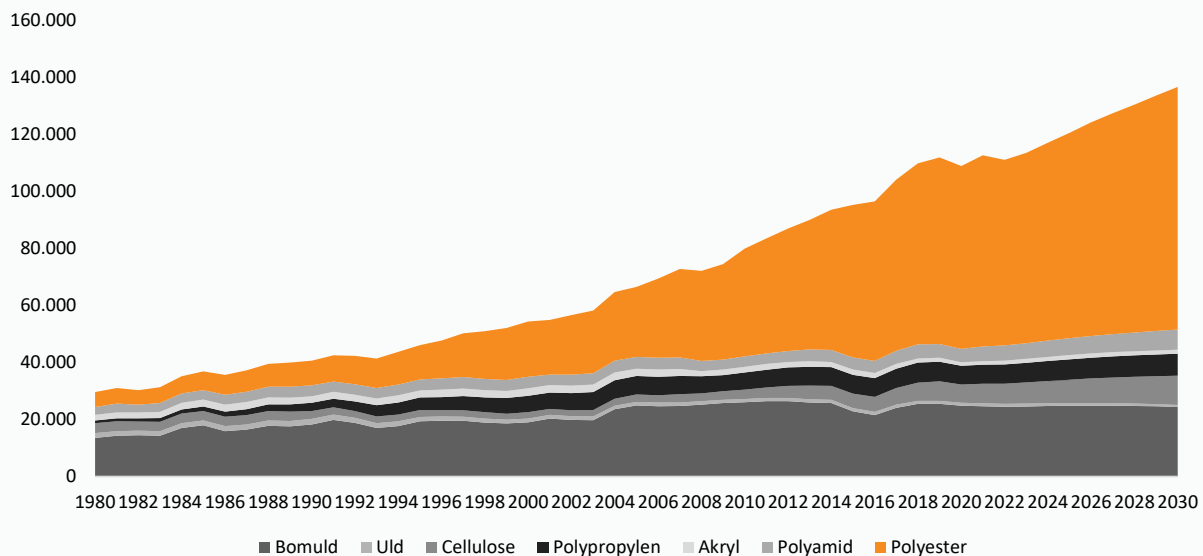
Alt dette har stor betydning, når man også ser på udviklingen i materialeforbrug generelt. Forskellige studier viser, at der er sket en markant stigning i (for-)brug af syntetiske materialer samtidigt med, at de *ikke* har erstattet/fortrængt brugen af naturlige materialer. Som figur 5a og 5b viser, er der sket en markant stigning i brugen af syntetiske materialer, uden at der sker et egentlig fald i brugen af plantebaserede eller animalske materialer. Ligeledes viser figur 5b også, at der forventes en yderligere (markant) stigning i brugen af syntetiske materialer (bemærk, at der fremskrives til 2030).

Tekstilforbrug per person (kg)

Figur 5 a-b: Udvikling af materialeforbrug per person og samlet set. Graferne og deres enheder kan ikke en-til-en sammenlignes, så det er alene stigningen, der er relevant her. Grafen i figur 5a er baseret på ICAC World Textiles Demand estimerer fra 2022, og grafen i figur 5b er baseret på Orbichems data fra 2024.

Samlet globalt forbrug af tekstiler (1000 ton)

Den markante stigning og fordeling skal tages i betragtning, når man anskuer det endelige klimaaftryk. Der er mange flere stykker tøj af syntetisk materiale i omløb, hvorfor det samlede klimaaftryk fra syntetisk materiale udgør en relativt stor andel af tøj og tekstilers klima- og miljøpåvirkning - også selvom syntetisk materiale 'pr kg' eller 'pr enhed' har en mindre påvirkning på forskellige områder end bestemte typer af naturlige materialer.

1.4 Brugs- og bortskaffelsesmønstre har betydning for klimaaftryk

Udover at se stigningen i anvendte syntetiske materialer som et udtryk for en stigende tendens til at producere og anvende syntetiske materialer til tekstil og tøj, skal det også ses som et udtryk for, at der produceres en stigende *mængde* af tekstil og tøj, da de syntetiske materialer ikke har fortrængt andre typer af materialer. Det betyder, at det samlede klima- og miljøaftryk fra beklædning og tekstil også er støt stigende.

Det er et problem, der ofte søges løst via materialestrømseffektivisering og cirkularitet.

1.4.1 Udfordringer ved cirkularitet uden reduktion

Et eksempel på et af de mere markante tiltag for materialestrømseffektivisering er EU-Kommissionens bud på en tekstilstrategi, der blev lanceret i foråret 2022, hvor netop cirkularitet er et kerneforkus. Der er mange argumenter for et fokus på øget cirkularitet, som et led i at mindske klima- og miljøaftrykket fra tøj og tekstil.

Ifølge den seneste Circularity Gap rapport for Danmark, er det dog under 25% af danskernes private tøj og tekstiler, der bliver direkte genbrugt (Circle Economy, 2023). De fleste af de tekstiler, der bortskaffes fra danske hjem, ender i blandede affaldsstrømme, hvilket blandt andet resulterer i, at godt 42.000 tons tekstiler bliver forbrændt årligt. Derudover indsamles godt 36.000 tons brugte tekstiler af private aktører og velgørende organisationer, hvor lidt over halvdelen af denne andel eksporteres til udlandet (Miljøstyrelsen, 2018).

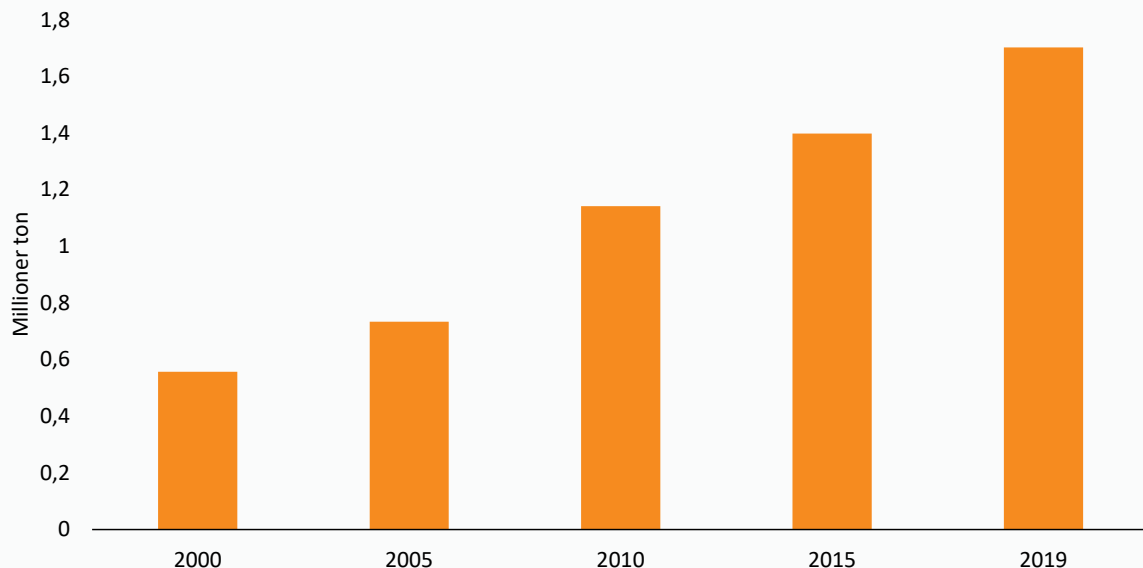
Det er altså kun en lille andel af beklædning og tekstil fra danske husholdninger, der bliver genanvendt eller genbrugt i Danmark. Dette skyldes også, at mængden af uønsket tøj og tekstil, der bortskaffes af forskellige årsager, overstiger mulighederne der findes for rent faktisk at holde tøjet i cirkulation (Circle Economy, 2023). Selvom genanvendelse af tekstiler er en del af løsningen, er teknologierne inden for genanvendelse stadig i en tidlig fase, og i dag bliver mindre end 1% af brugt tøj genanvendt som tekstil i nyt tøj (Changing Markets Foundation, 2023; EP, 2023).

På globalt plan var det i 2017 omkring 87% af alt tøj, der blev produceret som 'fast fashion', der endte på lossepladser eller blev destrueret på anden vis (Changing Markets Foundation, 2023). Det har store konsekvenser for miljø- og klima, når ressourcer går til spilde, og særligt ifht. syntetiske materialer gælder det, at de ikke nemt nedbrydes.

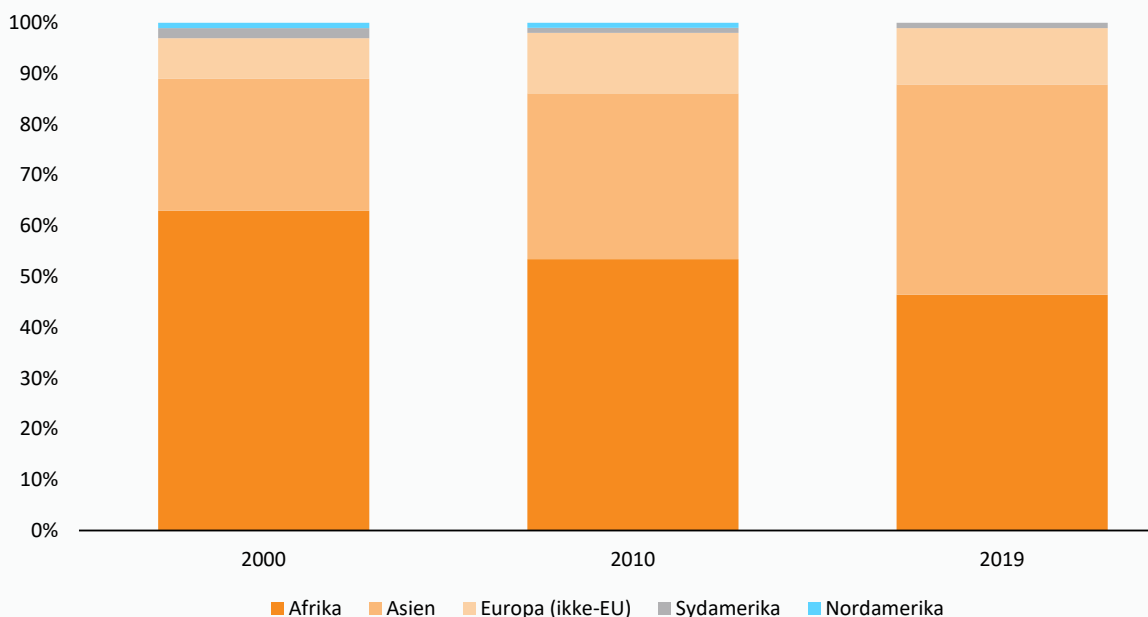
Ifølge McKinsey købte den gennemsnitlige forbruger (på globalt plan) 60% mere tøj i 2014 sammenlignet med 2000 samtidigt med, at tøjet kun bruges halvt så længe. Det billigste tøj (som ofte betegnes 'fast fashion') bliver af nogen brugt som en form for 'engangstøj' og smides væk efter blot syv eller otte anvendelser (Changing Markets Foundation, 2023).

1.4.2 Kort brugsfase og lav pris skaber sociale og klimamæssige uligheder

Dertil er det værd at bemærke, at en stor del af det tøj og tekstil, vi bortskaffer i Danmark og EU, bliver eksporteret ud af EU til behandling i andre lande – næsten udelukkende i Det Globale Syd. Ligesom forbruget af tøj er steget, er mængden af tøj- og tekstilaffald, der eksporteres ud af EU, også steget. Figur 6a-b viser mængden af brugte tekstiler, der eksporteres fra EU-27 og UK, samt hvor de brugte tekstiler ender.

Figur 6a-b: Eksport af brugte tekstiler fra EU-27 og Storbritannien til resten af verden (opgjort i vægt, millioner af ton), samt fordeling på modtagerlande. Kilde: EEA (2023).

Det er en meget stor andel af det brugte tekstil, der ender i afrikanske lande, hvor teknologi og infrastruktur til genanvendelse af tøj og tekstil ikke er så god, som det er i EU eller Asien. Affaldsproblemet og de lokale miljømæssige udledninger forbundet med bortskaffelse af brugt tøj eksporteres således også. Dette skaber store uligheder langs værdikæden.

Beklædning og tekstil i et klimamæssigt og socialt retfærdighedsperspektiv

Næsten al udvinding af råmaterialer til og produktion af tøj sker i Det Globale Syd, ligesom meget af affaldshåndteringen. Det foregår ofte under problematiske arbejdsforhold og meget lave lønninger, som fastholdes på trods af, at tøjindustrien er afhængig af produktionskæder og -praksisser, der over årene er blevet etableret i Det Globale Syd. Fx er Bangladesh blevet en kerneaktør i tøjindustrien med millioner af beskæftigede og eksportindtægter, men tekstilarbejderne arbejder alligevel som oftest under meget prekære forhold, med meget lave lønninger, store usikkerheder i arbejdsforhold og ingen fagforeninger. En syerske i Bangladesh betales ca. 420 kr. måneden/14 kr. om dagen, hvilket knapt opretholder en levestandard, selv med de lavere leveomkostninger taget i betragtning.

De lave lønninger og usikre arbejdsforhold er et resultat af en tekstil- og modeindustri, der overlever ved at sælge meget og billigt tøj, som designes til at kunne blive produceret, syet, brugt og smidt væk hurtigt. Sociale forhold og klimaforhold hænger i dette tilfælde – og endog meget tydeligt – uløseligt sammen (Bundgaard, 2022).

Der er mange grunde til at tøj og tekstil ender som affald, der er svært at håndtere. En del af årsagen kan findes i kvaliteten af det tøj, der produceres. Dette uddybes i afsnittet nedenfor.

1.5 Tekstilers kvalitet og holdbarhed er vigtigt - men ikke nok

Kvalitet og holdbarhed af beklædning og tekstil bør sikres, for at skabe grundlag for et mindsket forbrug, med længere levetid og som på sigt kan blive mere cirkulært i takt med at infrastruktur og teknologi til reparation, genanvendelse og direkte genbrug styrkes.

Men kvalitet og holdbarhed er en kompleks størrelse. EU-Kommissionens tekstilstrategi lægger, som en del af deres cirkularitetsfokus, vægt på, at det fremover skal sikres, at tekstiler bliver mere (teknisk) holdbare, med mulighed for at reparere, genbruge og genanvende. Dette søges sikret blandt andet via øgede eco-design krav og produkt-pas, der viser produktets (tekstilet) miljø- og klimapåvirkning.

Men dette sikrer ikke nødvendigvis, at tøjet bruges i længere tid. Og antallet af gange tøjet bruges er meget vigtigt for den samlede vurdering af et stykke tøj's klimapåvirkning (Bates-Kassatly & Baumann-Pauly, 2023).

Meget af det tøj, der bortskaffes i dag, har ikke udlevet sin tekniske levetid.

Klimapåvirkningen afhænger af brugsfasen og dens længde

Hvis et par jeans har en produktionspåvirkning på 11 kg CO₂e og bliver brugt 10 gange, er det 1,1 kilo CO₂e pr. gang. Hvis de har en påvirkning på 20 kg CO₂e, men de bliver brugt 100 gange, er det kun 0,2 kilo CO₂e pr. gang.

Det betyder derfor meget, hvor længe tøjet bliver brugt – og en lang brugsfase kan derfor godt legitimere et lidt højere klimaaftryk i produktionsfasen, hvorimod et mindre klimaaftryk i produktionsfasen kun betyder noget, hvis tøjet holdes lige så længe i brug.

Desuden er der i det første tilfælde, efter 100 brug, 10 par kasserede jeans at behandle. I det andet tilfælde er der, efter 100 brug, ét par kasserede jeans at behandle.

Kilde: Bates-Kassatly & Baumann-Pauly, 2023.

Ifølge en stor spørgeskemaundersøgelse lavet af YouGov, for Forbrugerrådet Tænk i løbet af 2022, har de adspurgte i gennemsnit skilt sig af med mange stykker tøj inden for de sidste 12 måneder, som ikke var slidt op. I gennemsnit havde de adspurgte givet omkring 13 stykker tøj videre til genbrug, og smidt omkring 4 stykker tøj i skraldespanden, på vegne af sig selv, og andre i deres husstand – tøj, som de ellers vurderede *ikke* var slidt op. Når tøjet ikke længere bruges, ender det først som inaktivt tøj i garderoben, før det endeligt bortskaffes. Ifølge YouGov-undersøgelsen er godt 40% af tøjet i garderoben inaktivt, hvilket andre studier også tidligere har bekræftet for andre lande (Topooco, 2018). Der er altså et stort spild af tøj allerede i garderobeskabet.

Det er derfor ikke nødvendigvis tekstilet's *tekniske* levetid, der holder tøjet i brug. Der er nemlig mange andre faktorer på spild, i vurderingen af, om et stykke tøj kan bruges eller ej. Samme YouGov undersøgelse afdækker, at det ikke at kunne passe tøjet længere, eller at tøjet har *dårlig pasform*, er en af de helt store årsager til at tøjet ikke længere bruges. Omvendt viser YouGov undersøgelsen, at den største årsag til at tøj holdes i brug netop er en *god pasform*.

I denne sammenhæng er det også bemærkelsesværdigt at det, ifølge et aktuelt studie, kun er omkring 10% af det tøj, der produceres i dag, der specifikt er designet til at passe en egentlig krop (Terkildsen, tbs).

Det betyder, at der er meget tøj i omløb, som potentielt set ikke passer nogen ordentligt, og som så ender som inaktivt tøj ganske hurtigt.

For selvom tøjets pasform er det, der ofte gør at tøjet holdes i brug og bliver 'yndlingstøj' (Skjold & Stenstrup, 2020), så er der mange andre faktorer, der bliver udslagsgivende i selve købsituationen. Forbrugerrådet Tænks analyse af YouGov undersøgelsen peger på, at 'personlig smag' og 'lav pris' også betyder meget, så mangel på pasform kan godt trumfes af andre hensyn i købsituationen, hvilket risikerer at accelerere et forbrug af tøj, der ikke bruges ret længe.

Der er derfor mange faktorer at tage i betragtning, når der tales om holdbarhed. Det er nemlig, ifølge ovenstående analyse, slet ikke givet, at tøjet bruges i længere tid bare fordi tekstilet, det er lavet af, har en teknisk lang holdbarhed. Og det er hverken i den 'primære' brugsfase, eller som genbrugt genstand. For selvom 46% af danskerne bekræfter altid eller næsten altid at videregive tøj til genbrugsbutikker, er det kun 14% der svarer, at de ofte selv køber tøj fra de samme butikker (Haun, 2020). Forbrugerrådet Tænk (2022) konkluderer endvidere, at de danskere, der køber mest brugt tøj, også er dem, der køber mest nyt.

Der er derfor ikke for nuværende en etableret praksis om at købe genbrug, så et cirkularitetsfokus uden reduktionsfokus kan faktisk have en negativ effekt, da genbrugsmuligheden kan ende med at opretholde en illusion af, at vi gør noget positivt for klimaet, da det ofte er usynligt for den primære forbruger, hvad der reelt sker med tøjet efter bortskaffelse, og fordi der ikke er nogen indikation af, at produktionen af nyt tøj formindskes gennem køb af genbrugstøj. Ser man på, hvor meget genbrugsbutikkerne i EU sælger af det brugte tøj, fremgår det at 10 pct. sælges lokalt, mens resten eksporteres til udlandet eller ender som affald herhjemme (EEA, 2023).

Alt dette peger på, at der er stort potentiale for at reducere klima- og miljøpåvirkning fra tekstil- og tøjforbrug, ved at omstille tekstil- og modeindustrien, globalt set, på europæisk plan, og i Danmark, med et fokus på at nedaccelerere forbrugshastighed og mængde, og skabe fokus på andre typer af holdbarhed end blot den tekniske holdbarhed.

I næste kapitel beskrives hvilke aktører, typer af aktøransvar og handlerum der kan peges på, for at fremme et bæredygtigt tøjforbrug. Her skal det understreges, at det ikke er en udtømmende gennemgang af alle igangværende initiativer på tøjområdet, men et udvalg af de initiativer, som vi vurderer, kan fremme et bæredygtigt tøjforbrug bedst.

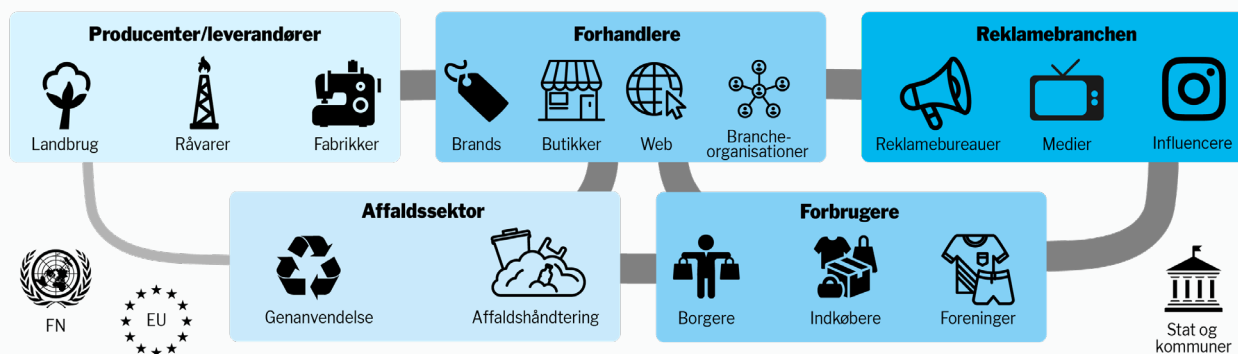
Del 2: Tekstil-og beklædningsbranchens aktører, handlerum og drivkræfter

I følgende kapitel beskrives nøgleaktører, samt de handlerum og drivkræfter vi har identificeret som relevante i forhold til at imødekomme problemstilling og -omfang, som skitseret i Del 1.

2.1 Værdikæde og aktører

Som det fremgår af Del 1, er tekstilbranchen-og industrien, som de fleste andre brancher, præget af mange problemstillinger og mange aktører. Dog kan denne industri siges at være særlig kompleks, da værdikæden omfatter interessenter, der opererer i mange forskellige lande på tværs af det Globale Syd og Nord med meget forskellige lovgivninger, produktionsvilkår og kulturelle samt sociale forhold.

Figur 7 illustrerer de væsentligste aktører. Tekstilbranchens kompleksitet står i modsætning til brancher, der f.eks. fortrinsvis opererer indenfor Danmark eller Europa og dermed primært er underlagt danske eller europæiske regler og rammevilkår.

Figur 7: Forenklet overblik over tekstil- og beklædningsbranchens aktører.

Danske myndigheder og tøjvirksomheder har derfor, i mange sammenhænge, kun en indirekte indflydelse på de klima-, miljø-, og sociale forhold, der gør sig gældende i produktionsfasen af det tøj, vi køber i Danmark (altså råvare- og tøjfabrikation). En produktionsfase, der som nævnt, udgør en væsentlig og kompleks andel af tøjets klima- og miljøudfordringer. Ikke desto mindre har den danske tøjindustri, myndighederne og danske forbrugere alligevel et ansvar og handlerum for at påvirke de problematiske forhold, der gør sig gældende ved tøjproduktionen.

Analysen i denne del vil derfor have hovedfokus på tøjaktører i EU og Danmark, og således ikke dybdebehandle alle aktører. Analysen kommer ind på aktørernes overordnede ansvar, der følges op med konkrete forslag til de forandringer og drivkræfter, som CONCITO anser for centrale for etableringen af en mere bæredygtig branche og et mere bæredygtigt tøjforbrug.

De konkrete forslag til handlinger og tiltag beskrives i virkemiddelkataloget i Del 3, som har til hensigt at identificere og fremme konkrete initiativer indenfor en række områder.

Aktøranalysen og forslagene til indsatser vil primært fokusere på, at branchens forretningsmodel ændres til ikke længere at være afhængig af en stor volumenproduktion og salg af billigt tøj. Samtidig kredser forslagene om, at forbruget skal gå fra forbrug af meget tøj af ofte ringe kvalitet til et mindre forbrug af tøj af en langt bedre kvalitet, der kan sælges for mere.

2.2 Centrale aktørers udgangspunkt, ansvar og handlerum

Gennemgangen af væsentlige årsager til tøjets klimaaftryk i Del 1 viser, at der hovedsageligt skal sættes ind over for *mængder* og *hastighed* på tværs af produktion og forbrug. Tendensen til at designe tøj, der ikke holder - altså den såkaldt indbyggede "planlagte forældelse" eller "planned obsolescence", hvor et produkt designes til en kort levetid i brugsfasen (se Frellsen (2021) for uddybning af fænomenet), fastholder en efterspørgsel på stor og hurtig produktion af billigt tøj, som dermed igen fastholder den korte brugsfase, fordi tøjet ikke holder ret længe, både teknisk, æstetisk og emotionelt. Der er derfor behov for at bryde med denne sammenhæng, og det kan hjælpes på vej, på forskellig vis, af forskellige aktører.

De nuværende myndighedsbårne indsatser på området (både inden for EU og Danmark) er hovedsageligt fokuseret på at effektivisere materialestrømme og skabe rum for genanvendelses-baseret cirkularitet, selvom disse indsatser ikke nødvendigvis medfører den nødvendige reduktion i mængder og hastighed i hele systemet. Det gør sig også gældende for den planlagte Product Environmental Footprint (PEF) og det såkaldte 'produktpas', hvor intentionen er at give overblik over tekstilers klimaaftryk pr kg, men hvor der endnu ikke findes et pålideligt datagrundlag.

Og særligt myndighedernes fokus har stor betydning for det fokus og tilhørende handlerum, der etableres langs værdikæden.

Der er derfor behov for et bredere fokus, og i nogle tilfælde helt anderledes problemforståelser og tilhørende drivkræfter. I det følgende vurderes kerneaktørernes udgangspunkter og relaterede handlerum, i forhold til hvordan de bedst kan adressere klimaproblemstillingerne skitseret i Del 1.

2.2.1 EU

EU-Kommissionen fremlagde i 2022 "EU-strategien for bæredygtige og cirkulære tekstiler" (find hele udkaste til tekstilstrategien i EC, 2022). Denne forhandles nu i Parlamentet og Rådet. Strategien fremhæver bl.a. at "De, der har opbygget deres forretningsmodeller (...) ved at udnytte muligheden for at bringe stadig flere modelinjer og mikrokollektioner på markedet i et stadigt stigende tempo, opfordres kraftigt til at internalisere cirkularitetsprincipper og forretningsmodeller, reducere antallet af kollektioner om året, tage ansvar og handle for at minimere deres CO₂-fodaftryk og miljøaftryk" (s. 9).

Strategien indeholder også en lang række krav, som industrien skal indføre, bl.a. hårdere krav til genanvendelse, produktoplysninger, mulighed for reparation og affaldshåndtering. Disse krav understøtter dog ikke nødvendigvis hensigtserklæringen. For kravene lægger igen mest vægt på at klimaoptimere materialer og skabe cirkularitetsmuligheder for det enkelte stykke tøj, uden umiddelbart at tage højde for de aspekter, der gør sig gældende for brugen, og længden af brugsfasen, såsom markant markedsføring og reklameindustriens rolle.

Mange af tiltagene lægger også ansvaret over på forbrugeren, ud fra den påstand, at så længe klimadata og teknisk holdbarhed oplyses, vil forbrugeren kunne vælge sig til det bæredygtige valg. Men adgang til klimaviden og teknisk holdbarhed er langt fra nok til at bremse det stigende forbrug.

Ligeledes tages der heller ikke konkret højde for, at det europæiske marked ikke er isoleret fra et globalt marked. For selvom europæiske mærker som Zara og H&M sætter ca. 60.000 nye produkter på det globale marked årligt, er det ikke ret meget sammenlignet med den kinesiske online tøjportal Shein, som alene tilfører markedet ca. 1,3 millioner produkter hvert år (Nielsen, 2022). Dette kan man ikke håndtere, uden at der indgås globale aftaler.

FN har igangsat en proces om at skabe en bindende international aftale om at stoppe plastikforurening (UNEP, 2022). Det samme kunne med fordel gøres på tøj- og tekstilområdet.

Når EU-Kommissionens strategi vedtages og implementeres, vil det betyde meget for industriens omstilling indenfor hele EU - også i Danmark. Derfor er det vigtigt, at strategien og de mange krav der følger, flugter med problemstillingens omfang og natur.

Følgende elementer, der kan trækkes ud af den foreslåede strategi, kan med fordel prioriteres, da de vil være særligt fordrende for en omstilling mod mere cirkulære forretningsmodeller samt en reduktion i volumen:

- **Udvidet producentansvar (EPR):** Udvidet producentansvar udspringer af "forureneren-betaler-princippet", og er et økonomisk princip om, at man som virksomhed er ansvarlig for egen forurening. Det betyder, at virksomheder får ansvar for at indsamle og genanvende de produkter, de sætter på markedet. Der er dog risiko for, at et sådant princip ikke nedbringer volumen og hastigheden i systemet, da det primært opfordrer til genanvendelse af materialer.
- **Måltrettet producent ansvar (TPR):** Måltrettet producentansvar kan supplere det udvidede producentansvar ved at pålægge producenter (og brands) ansvaret for at skabe tøj, som ikke bare ender i affaldsstrømme. Dette gøres ved stikprøvekontroller af den konkrete affaldsstrøm. Her ser man på, hvilke brands, der er hyppigt repræsenteret, hvornår tøjet er produceret, og i hvilket omfang tøjets tekniske holdbarhed er udnyttet – og så takserer man virksomhederne på baggrund heraf. På den måde bliver det ikke forbrugers ansvar, men i stedet producentens, som i sidste ende også har kontrol over den kvalitet, med hvilken deres tøj udbydes (Klepp & Tobiasson, 2022). Et sådant perspektiv sikrer også, at det er det tøj (af lav holdbarhed og kvalitet), der oftere og hyppigere befinder sig i affaldsstrømmene, der beskattes. Dermed beror beskatningen ikke alene på klimaafttrykket per kg produkt, men inkluderer også produktets værdi i brugsfasen i form af en betragtning om, hvor mange gange det typisk bruges.

- Forbud mod destruktion af returvarer samt usolgte varer, og forbud/told på eksport af tekstilaffald: Udover at sørge for at virksomheder får økonomisk incitament til at producere tøj, der har en meget længere brugsfase, før det er udtjent, kan der også med fordel indføres forbud mod destruktion af varer, der ikke kommer ud på markedet.

2.2.2 Danske myndigheder

Nationale tiltag skal være en samordnet indsats på tværs af myndighedsområder, herunder samordning af lovgivning på tværs af ministeriernes ressortområder. Og det skal samtidig være en vekselvirkning mellem ny lovgivning i form af krav til virksomheder, frivillighed og oplysningskampagner rettet mod de samme virksomheder og private borgere.

Danmark bør som minimum politisk støtte vedtagelsen af EU-strategien, og primært de elementer af strategien der fordrer stærk cirkularitet og volumen-reduktion. Dette gælder især, når det handler om et udvidet producentansvar (EPR), og målrettet producent ansvar (TPR). Hvis strategien udvandes eller forsinkes markant, bør de danske myndigheder afsøge mulighederne for unilateralt at indføre de afgifter, der lægges op til, som minimum, i det gældende udkast. Det samme gælder krav om kvalitet og mærkningsordninger, der oplyser om tøjets bæredygtighed. Men myndighederne behøver ikke vente på EU. Gennem de offentlige indkøbsordninger kan der allerede nu stilles krav om lige præcis kvaliteten og holdbarheden af eksempelvis uniformer til forsvaret, politiet og sundhedsmyndighederne.

Udover at sikre EPR og TPR for danske virksomheder (og ikke mindst virksomheder, der leverer varer til det danske marked), kan de danske myndigheder igangsætte andre initiativer, der adresserer forebyggelse (markedsføring af tøj samt borgeres tøj-brugs-praksisser) og muligheder for øget genanvendelse.

Markedsføring i Danmark

Ifølge organisationen Purpose Disruptors kan 32 procent af de britiske CO₂-udledninger tilskrives markedsføring, og der er ikke noget der peger i retning af, at billedet skulle tegne sig væsentligt anderledes for Danmark (Gotthardsen, 2023). Derfor er der potentiale i at adressere markedsføring af beklædning også, i målet om at reducere klimaudledningerne fra tøjforbruget.

Dette kan være ved at begrænse, stille specifikke krav eller i nogle tilfælde forbyde tøjreklamer i det offentlige rum. Som det eksempelvis fremgår af et forslag fra SF og Alternativet i Københavns Kommune om stop for klimabelastende markedsføring af fossile produkter og services, er København i dag hverken underlagt kommunal eller national regulering af markedsføring for klimabelastende produkter (Københavns Kommune, 2023). Reklamer er i dag reguleret i mange henseender, herunder via Markedsføringsloven, men mens reklamer for tobaksprodukter længe har været forbudt, står det fortsat virksomheder frit for at reklamere for klimatunge produkter og aktiviteter, f.eks. benzin- og dieselbiler eller all-inclusive rejser.

Kommuner har en række muligheder for at indføre begrænset markedsføring, i det omfang de ejer reklamebærende udstyr, såsom busstoppesteder, digitale reklamestandere, stilladser og bygninger med reklameskilte.

Borgerrepræsentationer og byråd kan pålægge kommunens forvaltning at stille krav om begrænsede muligheder for eller et forbud mod klimabelastende markedsføring, når og hvis kommunen sender varetagelsen af reklamebærende byudstyr i udbud. Så længe et forbud er baseret på et begrundet hensyn, har kommunerne allerede mulighed for at forbyde reklameindhold på bygninger eller anden løsøre, som kommunen ejer. En forbrugsbaseret tilgang til at nedbringe klimaledningerne argumenterer for et forbud mod reklamer for klimatunge produkter og services.

Dansk tøjkultur

Det er tydeligt, at der er mange faktorer der spiller ind på forbruget af tøj, som ligger uden for 'forbrugerens' handlerum. Som forbrugere har vi ikke indflydelse på vareudbud, priser og affaldshåndtering. Som forbrugere bestemmer vi heller ikke selv, hvilke eller hvor mange reklamer vi eksponeres for i det offentlige rum. Her er der behov for, at branche, myndigheder og beslutningstagere skaber tøj, infrastruktur og vareudbud, som kan fremme et bæredygtigt tøjforbrug.

Kulturelt er det også forbundet med social værdi at forbruge og have det "rigtige" tøj på, så ved ikke at leve op til normerne, risikerer man sin status i sociale sammenhænge, hvilket kan medføre stigma og ligefrem social eksklusion (Madsen, 2019). Moden skifter hurtigere end nogensinde før, hvilket gør, at det vi opfatter som socialt acceptabelt tøj, hele tiden ændrer sig – en kultur, der nu har indlejret sig gennem flere årtier, så mange ikke kender til andet.

Der er derfor et behov for på en gang at sikre adgang til et bæredygtigt tøjforbrug via regulering, infrastruktur og vareudbud samtidigt med, at der skabes grundlag for en demokratisk samtale om den rolle, forbruget skal have i vores liv og samfund. Som samfund og borgere bør vi forholde os til, hvad det vil sige at en t-shirt koster 50 kr. – en pris, der hverken afspejler de klimamæssige, ressourcemæssige eller sociale omkostninger ved produktion og håndtering af den.

Begynder vi, som (økonomi og) samfund at værdisætte anderledes (fx ved i højere grad at måle efter "Grønt BNP") (Danmarks Statistik, nd), kan der bedre opbygges en anerkendelse og forståelse (blandt alle aktører) af, at et stykke tøj har en høj værdi, og derfor også er værd at passe på, reparere og bruge i længere tid.

Ud over at sikre, at det tøj og tekstil, der kommer på markedet, faktisk muliggør og tilskynder til en længere brugsfase, kan et fradrag eller momsfrigørelse for reparationer også hjælpe med at give forbrugerne bedre mulighed for at vedligeholde sit tøj.

Endelig kan der på regionalt og lokalt plan skabes rum og faciliteter til tøj-fællesskaber og bytteinitiativer.

Affald og genanvendelse

For at øge muligheden for cirkularitet via genanvendelse har Folketinget indført krav om sortering af tekstil som en affaldsfraktion. Det kan være et skridt i den rigtige retning, men må indtil videre vurderes som et utilstrækkeligt tiltag. Så længe der ikke er tilstrækkelige teknologiske og institutionelle rammer på plads til at håndtere det indsamlede tekstilaffald, er der en risiko for, at initiativet bare fremmer en øget affaldsgenerering, hvor tekstilaffaldet, så længe det er muligt, blot eksporteres til udlandet.

Ellen MacArthur Foundation (2017) peger på, at det internationalt kun er ca. 1 pct. af tøjfibre, der genanvendes til produktion af nyt tøj. Det kan være forskelligt fra land til land, men sortering af tøj i Danmark kan vise sig at have en svag klimaefekt så længe man ikke er i stand til at genanvende og genbruge i stor skala. Det bør derfor overvejes, om der bør indføres lovgivning, der pålægger danske tøjvirksomheder over en vis størrelse at medfinansiere opbygningen af en genanvendelsesindustri i Danmark. Det kunne fx være igennem de afgifter, der indkræves under et målrettet producentansvar.

De danske myndigheder bør prioritere at give forsknings- og udviklingsstøtte til en sådan industri, og der kan indføres en højere grad af opmærksomhed og kompetence til at skabe tøj af genanvendte fibre, samt redesign af genbrugt tøj på design- og professionsuddannelserne.

2.2.3 Den danske tekstil- og beklædningsbranche

Den danske tøj- og tekstilbranche har reelt set et meget lille handlerum for at transformere sig, uden et væsentligt bidrag fra EU og danske myndigheder.

Brancheorganisationen Dansk Mode & Tekstil har, via deres bæredygtighedsafdeling, som hovedfokusområde at bistå medlemsorganisationer med at gøre deres tøjkollektioner grønnere, materialemæssigt, samt mere cirkulære. Tøjbrands og butikker forsøger sig med tilbagetagningsordninger. Ligeledes opstår der i disse år desuden virksomheder, der arbejder med at genanvende brugte tøjfibre og skabe ny tråd.

Men mange af disse initiativer er en respons til det myndighedsfokus, der hidtil primært har fokuseret på materialers klimapåvirkning pr enhed (kg vævet tekstil), samt svag cirkulær økonomi, der hovedsageligt orienterer sig mod genanvendelse. Nedbringelse af klima- og ressourceaftrykket fra tøj og tekstilforbruget kræver yderligere indsatser, som fokuserer på reduktion af volumen og hastighed i systemet. Et myndighedsfokus, der adresserer denne problemstilling, er derfor nødvendigt. I mellemtiden har branchen dog alligevel nogle handlemuligheder.

Selvom pris og bekvemmelighed stadig er centrale faktorer for mange slutforbrugere, viser undersøgelser en tendens til, at særligt yngre forbrugere ønsker at produkter produceres under ordentlige miljø- og klimamæssige samt sociale forhold (DM&T 2018, PWC 2021). Her kan danske tøj-producenter med fordel være med til at sikre ordentlige lønninger hos de underleverandører, de bruger. Dette gøres bedst ved at etablere forretningsmodeller, der sikrer 'living wage' (Balestra et al., 2023). På den måde bidrager virksomheder med deres forretningsmodeller til, at der produceres produkter, der koster mere, men også potentielt holder længere, både teknisk og emotionelt hos forbrugeren, hvilket kan medføre en reduktion i volumen, som vil have en positiv klimateffekt.

Virksomheder, der er på vej ind på markedet, kan med fordel lade sig inspirere af Doughnut Økonomi, hvor der er inspiration at hente til forretningsmodeller, der bidrager til trivsel hos både mennesker og planet, som fx via 'When Business Meets the Doughnut initiativet' (DEAL, 2020).

2.2.4 Den danske borger

Selvom der er et stort behov for et systemskifte langs hele tekstil- og tøjbranchens værdikæde, for at fremme muligheder for et bæredygtigt tøjforbrug, er der også noget, man kan gøre som borger.

Ligesom det gør sig gældende for de fleste forbrugsområder, bør man som dansk borger så vidt muligt følge de syv trin til affaldsforebyggelse fra affaldshierakiet, der minimerer ressourceanvendelse, klimabelastning og affald, ofte refereret til som de syv R'er: *Refuse, Rethink, Reduce, Reuse, Repair, Repurpose, Recycle*. De drejer sig om at afslå, gentænke, reducere, genbruge, reparere, omdanne og genanvende.

Danmarks Naturfredningsforening har lavet en detaljeret gennemgang af behovet for denne tilgang, samt eksempler på, hvad man konkret kan gøre på forskellige forbrugsområder inden for hvert trin (DN, 2022). De fire første trin er de vigtigste, da de er med til at sikre reduktion i forbrug, og at det, der forbruges, holdes i oprindelige form og kvalitet, og ikke 'downcycles'. På tøjområdet kan den danske borger selv gøre noget ved at:

- *Afslå*: Sige nej tak til reklamer i fysisk form og online, så vidt muligt, og undgå at købe tøj.
- *Gentænk*: Gentænke sit tøj og tøj-ejerskab. Behøver man selv eje det tøj, man har? Kan tøjet deles eller byttes med andre? Der findes også guides, der kan hjælpe med at sætte tøj fra den eksisterende garderobe sammen på nye måder.
- *Reducer*: Købe mindre tøj, men af bedre kvalitet, så tøjet holdes i brug længere. Køb af nyt tøj bør kun ske, hvis det kan blive det nye yndlingstøj.
- *Genbrug*: Købe tøj fra genbrugsbutikker.

Del 3: Anbefalinger og virkemiddelskatalog

Ovenstående analyse tydeliggør, at der findes en række initiativer, der kan understøtte en omstilling af tekstil- og beklædningsbranchen, som kan fremme et mere bæredygtigt forbrug af tøj. På globalt til lokalt plan er der handlerum, og inden for hvert af dem, kan der peges på konkrete initiativer.

Nedenstående virkemiddelskatalog er en række udvalgte konkrete initiativer, der bør igangsættes. Virkemidlerne er delt op således, at de adresserer både opfattelser, facilitatorer og infrastrukturer, som skitseret i rammesætningen af denne analyse. Ligeledes er de delt op alt efter om de fremmer eller hæmmer bestemte typer af forbrug.

Virkemiddelskataloget skal ikke ses som et udtømmende katalog over indsatser og initiativer, men de afspejler de centrale ansvar og handlerum, som er identificeret i Del 2.

Virkemidlerne koncentrerer sig derfor hovedsageligt om 1) udvikling af regulering og lovgivning, der fremmer en reduktion af volumen samt en længere brugsfase af tøj, 2) virkemidler, der fremmer stærk cirkularitet (direkte genbrug) frem for svag cirkularitet (genanvendelse) og 3) indsatser, der ændrer professionelle og hverdagslige praksisser i forbindelse med tøjbrug.

	MULIGGØR KLIMARIGTIGT FORBRUG	BEGRÆNS KLIMASKADELIGT FORBRUG
Opfattelser	<p>Understøt kampagner om mere klimarigtigt tøjforbrug med fysiske rum, der understøtter direkte genbrug, deleøkonomi og reparation.</p> <p>Brug offentlige personer som ambassadører i oplysningskampagner for at normalisere et anderledes og mindre tøjforbrug, fx via tagget #outfitrepeater.</p> <p>Tøjproducenter bør forpligtes til at lave redesignede kollektioner med genbrugstøj, eller eget usolgt tøj. Dette tøj vil ikke være afgiftsbelagt. Tøjet skal have været til salg minimum 1 år forinden.</p> <p>Tøjproducenter bør i højere grad producere NOOS produkter (Never Out of Style-produkter).</p> <p>(Gen-)indfør håndarbejde i skolerne, med fokus på NOOS design, reparationer, ressourcers værdi samt ideen om stærk cirkularitet.</p> <p>Uddan iværksættere på videregående uddannelser såsom designskoler til at have viden og færdigheder indenfor bæredygtighed og cirkulære forretningsmodeller, der forlænger tøjets levetid.</p>	<p>Etablér strengere regler for, hvordan virksomheder og influencere må tale om deres produkter som bæredygtige i deres reklamer, for at modarbejde greenwashing.</p> <p>Indfør som minimum krav om, at der skal reklameres for mindre ressourceøkonomiske alternativer, når der reklameres for tøj. Søg evt. inspiration fra Frankrig, der kræver at bilreklamer for fossildrevne biler eller flyrejser skal informere om alternative, og mere bæredygtige transportmuligheder.</p> <p>Stil krav til at influencers tilkendegiver, at der findes mere klimavenlige alternativer til de ressourceøkonomiske produkter, de reklamerer for.</p> <p>Begræns markedsføring med fysiske reklamer for tøj og sko i offentlige rum, og på busser og tog.</p> <p>Stil krav til, at der på designskoler og handelsskoler ikke længere undervises i lineære forretningsmodeller (men i stedet cirkulære forretningsmodeller).</p>

<p>Facilitatorer</p>	<p>Indfør udvidet producentansvar og målrettet producentansvar, hvor producenter pålægges ansvaret for at sikre, at deres produkter ikke bliver til affald (for tidligt). Udvidet producentansvar gør producenter ansvarlige for affaldsfasen i deres produkters liv. Producenterne skal betale for affaldsbehandlingen, og jo nemmere det er at genanvende produktet, jo billigere bliver det for producenten. Et målrettet producentansvar pålægger en højere afgift på de producenter, hvis produkter ender i affaldsstrømmen meget hyppigt (eller før en dateret teknisk udløbsdato). Afgifter rammer danske producenter såvel som udenlandske producenter, der er på det danske marked.</p> <p>Indfør økonomisk incitament for benyttelse af tøjreparationsværksteder/caféer, for eksempel via momsfrigivelse eller indførelse af fradrag for reparationer af tøj.</p> <p>Giv forsknings- og udviklingsstøtte til virksomheder, der vil indføre cirkulære eller doughnut økonomiske forretningsmodeller samt virksomheder, der udvikler ny teknologi til genanvendelse af fibre.</p>	<p>Forbyd eksport af tekstilaffald uden for Danmarks grænser, eller som minimum uden for EU's grænser. Dette initiativ er allerede foreslået i EU's kommende tekstilstrategi.</p> <p>Forbyd destruktion af usolgt tøj. Dette initiativ er allerede foreslået i EU's kommende tekstilstrategi.</p> <p>Forbyd forretningsmodeller og designpraksisser der bygger på planlagt forældelse.</p> <p>Etablér en uafhængig statslig enhed eller styrk eksisterende strukturer, der kan rapportere og offentliggøre virksomheder, hvis aktiviteter er meget klimabelastende eller som handler socialt uetisk ift. løn- og arbejdsforhold blandt leverandører.</p> <p>Forbyd tøjfirmaer at tilbyde vouchers til køb af nyt tøj, når man afleverer sit gamle eller tilbyde rabatter ved køb af nyt tøj.</p> <p>Sæt konkrete bæredygtighedsmål for den danske tøjindustri.</p>
<p>Infrastrukturer</p>	<p>Det bør overvejes, om huslejen for tøj-reparationsværksteder skal fordeles blandt eksisterende tøjforretninger, eller som minimum integreres. Det kan også være via tilskud, som betales af eksisterende tøjforretninger.</p> <p>Stil krav til tøjvirksomheder af en vis størrelse, som en del af udvidet producentansvar, løbende træner og uddanner personale i reparationsværksteder mod fx andel i værkstedets indtjening.</p>	<p>Undersøg muligheden for at revidere planloven således, at de mest klimatunge aktiviteter begrænses i bymidten til fordel for mindre klimatunge aktiviteter.</p> <p>Begræns muligheden for at shoppe online med dag-til-dag levering for at minimere impuls køb. Forbyd ligeledes nedtællingsmekanismer, der animerer til impulsforbrug ved at tilbyde større rabatter jo hurtigere du køber.</p> <p>Begræns eksport af second-hand tøj, hvis store omfang er uønsket af modtagerlandene for i stedet at fremme oprettelsen af nye, lokale jobs inden for sortering, reparation og second-hand detailhandel.</p>

Kilder

- Akenji, L., Bengtsson, M., Toivio, V., Lettenmeier, M., Fawcett, T., Parag, T., ... & Kenner, D. (2021). *1.5-degree lifestyles: Towards a fair consumption space for all*. Hot or Cool Institute, Berlin. <https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:8e70adb3-1366-4b17-b0eb-aa45f1ee72c1/files/sqf85nc57p>
- Balestra, C., D. Hirsch and D. Vaughan-Whitehead (2023), "Living wages in context: A comparative analysis for OECD countries", OECD Papers on Well-being and Inequalities, No. 13, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/2e622174-en>.
- Bates-Kassatly, V. og Baumann-Pauly, D. (2023) *Amplifying Misinformation - The Case of Sustainability Indices in Fashion*. Geneva Center For Business & Human Rights. <https://gcbhr.org/backoffice/resources/amplifying-misinformation.pdf>
- Bundgaard, Julie (2022) *Der er blod på dit tøj, Julie*. JP/Politikens Forlag.
- Changing Markets Foundation (2023) *Take-back trickery. An investigation into clothing take-back schemes*. Utrecht: Changing Markets Foundation. Hentet den 2. september 2023 fra: <https://changingmarkets.org/take-back-trickery/>
- Circle Economy (2023) *The Circularity Gap Report – Denmark. Closing the circularity gap in Denmark*. Hentet den 15. februar 2024 fra: <https://www.danskin-dustri.dk/siteassets/miljo/2e-web-version--20230824---cgr-denmark---report---210x297mm.pdf?v=230829>
- CONCITO (2023) *Danmarks globale forbrugsudledninger*. København: CONCITO. Hentet den 28. august 2023 fra: <https://concito.dk/udgivelser/danmarks-globale-forbrugsudledninger>
- Cornell, Håyhä and Palm (2021) *A sustainable and resilient circular textiles and fashion industry: towards a circular economy that respects and responds to planetary priorities*. A Research Report by Stockholm University's Stockholm Resilience Centre for the Ellen MacArthur Foundation and H&M Group. Hentet den 15. februar 2024 fra: <https://www.stockholmresilience.org/download/18.66e0efc-517643c2b8103605/1617805679501/Sustainable%20Textiles%20Synthesis%20Report.pdf>
- Coscieme, L., Akenji, L., Latva-Hakuni, E., Vladimirova, K., Niinimäki, K., Henninger, C., Joyner-Martinez, C., Nielsen, K., Iran, S. and D'Itria, E. (2022). *Unfit, Unfair, Un-fashionable: Resizing Fashion for a Fair Consumption Space*. Hot or Cool Institute, Berlin. https://hotorcool.org/wp-content/uploads/2022/12/Hot_or_Cool_1_5_fashion_report_.pdf
- Danmarks Naturfredningsforening (DN) (2022) *Fri for affald: 7 trin til en bæredygtig livsstil*. Hentet den 15. februar 2024 fra: https://www.dn.dk/media/94604/danmarksnaturfredningsforening_affaldsguide.pdf?utm_campaign=affaldsguide&utm_medium=email&_hsmi=216047176&_hsenc=p2ANqtz-NHrBaLub-fuoH91rOQTJprOz_ZMyMHqW6hoQd8GmmJjC4tVoSSuTgvqTsYDCoeajkluz91JkIa-pu8_eKIP1rmc9hupjg&utm_content=216047176&utm_source=hs_automation
- Danmarks Statistik (nd) *Grønt nationalregnskab*. Tilgået den 15. februar 2024: <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/miljoe-og-energi/groent-nationalregnskab>

- Dansk Mode og Tekstil (DM&T) (2018) *Det kan modebranchen forvente af 2019* [Online]. Tilgået den 15. februar 2024: <https://www.dmogt.dk/branchenyt/det-kan-modebranchen-forvente-af-2019>
- DEAL (2020) *Doughnut design for business tool*. Doughnut economy action lab, 2020. <https://doughnuteconomics.org/tools/44>
- EC (2022). Communication from the commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social committee and the committee of the regions. *EU Strategy for Sustainable and Circular Textiles*. Brussel, 2022. Senest tilgået den 16 februar 2024: https://environment.ec.europa.eu/document/download/74126c90-5cbf-46d0-ab6b-60878644b395_en?filename=COM_2022_141_1_EN_ACT_part1_v8.pdf
- EEA (2021) *Plastic in textiles: potentials for circularity and reduced environmental and climate impacts*. Hentet den 15. februar 2024 fra: <https://www.eionet.europa.eu/etcs/etc-wmge/products/etc-wmge-reports/plastic-in-textiles-potentials-for-circularity-and-reduced-environmental-and-climate-impacts>
- EEA (2022) *Textiles and the environment: the role of design in Europe's circular economy*. Hentet den 15. februar 2024 fra: <https://www.eea.europa.eu/publications/textiles-and-the-environment-the/textiles-and-the-environment-the>
- EEA (2023) *EU exports of used textiles in Europe's circular economy*. Hentet den 15. februar 2024 fra: <https://www.eea.europa.eu/publications/eu-exports-of-used-textiles>
- Ellen MacArthur Foundation (2017) *A new textiles economy: Redesigning fashion's future*. Hentet den 15. februar 2024 fra: <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/a-new-textiles-economy>
- European Parliament (EP) (2023) *The impact of textile production and waste on the environment (infographics)*. Hentet den 4. marts 2024 fra: <https://www.euro-parl.europa.eu/topics/en/article/20201208STO93327/the-impact-of-textile-production-and-waste-on-the-environment-infographics>
- Forbrugerrådet Tænk (2022) *Vejen til et tøjforbrug med mindre miljø- og klimaaftryk*. Hentet den 30. marts 2023: <https://taenk.dk/system/files/2023-02/T%C3%B8jforbrug%20analyse.pdf>
- Frellsen, L. (2021, 31. maj) *Planned obsolescence – snedig strategi eller ren dovenskab?* [Online artikel]. Ingeniøren. Tilgået den 15. februar 2024: <https://ing.dk/holdning/planned-obsolescence-snedig-strategi-eller-ren-dovenskab>
- Gotthardsen, T. (2023, 31. august). *Bæredygtighedsrådgiver: Radikales forsøg på at tæmme vores tøjshopping har for mange blinde vinkler* [Online artikel]. Altinget. Tilgået den 15. september 2023 fra: <https://www.altinget.dk/verdensmaal/artikel/baeredygtighedsraadgiver-radikales-forsoeg-paa-at-taemme-vores-tekstiltrang-har-for-mange-blinde-vinkler>
- Haun, O. (2020, 17. august) *Danskerne afleverer tøj til genbrug men genbruger sjældent selv* [Online artikel]. IDA. Tilgået den 15. februar 2024: <https://ida.dk/om-ida/nyt-fra-ida/danskerne-afleverer-toej-til-genbrug-men-genbruger-sjaeldent-selv>
- Klepp, I. og Tobiasson, T. (2022, 11. maj) *Hit them where it hurts: Producers of fast fashion should pay the most* [Online]. Sciencenorway.no. Tilgået den 15. februar 2024: <https://www.sciencenorway.no/environment-fashion-opinion/hit-them-where-it-hurts-producers-of-fast-fashion-should-pay-the-most/2023959>

Københavns Kommune (2023) *Medlemsforslag om stop for klimabelastende markedsføring af fossile produkter og services*. Tilgået den 15. februar 2024: <https://www.kk.dk/dagsordener-og-referater/Borgerrepr%C3%A6sentationen/m%C3%B8de-22062023/referat/punkt-27>

Madsen, Mikael (2019) *Klimatosserne - fortællinger om klima, forbrug og det personlige ansvar*. Haslund.

Miljøstyrelsen (2018) *Kortlægning af tekstilflows i Danmark*. <https://www2.mst.dk/Udgiv/publikationer/2018/06/978-87-93710-32-0.pdf>

Nielsen, M. (2022, 8. november). *Kinesiske Sheins gensalgsmarked udstiller den manglende håndtering af modebranchens problemer* [Online]. Dagbladet Information. Tilgået den 15. februar 2024: <https://www.information.dk/debat/2022/11/kinesiske-sheins-gensalgsmarked-udstiller-manglende-haandtering-modebranchens-problemer>

Purpose Disruptors (2022) *Advertised Emissions Temperature Check 2022*. Hentet den 27. september 2023 fra: https://static1.squarespace.com/static/5cdeba54c2750a0001b399a0/t/63887cf13140c76b88de6dad/1669889269360/Advertised_Emissions_Report_2022_v1H_pages.pdf

PWC (2021) *Hver anden forbruger tilvælger produkter fra bæredygtige virksomheder* [Online]. Tilgået den 15. februar 2024: <https://www.pwc.dk/da/presse/meddelelser/2021/hver-anden-forbruger-tilvaelger-baeredygtige-virksomheder.html>

Sandin, G., Roos, S. and Johansson, M. (2019) *Environmental impact of textile fibers — what we know and what we don't know*. Fiber Bible part 2, Mistra Future Fashion. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1298696/FULLTEXT01.pdf>

Skjold, E. og Stenstrup, J. (2020) *Klæd dig bedre – en guide til mindre tøjspild og mere garderobeglæde*. Gyldendal.

Terkildsen, M., *To [Fit] In Danish Fashion. Impact Engineering, Towards inclusive Fit and Sizing - On the foundation of Body Logic*. PhD dissertation, to be submitted Spring 2024.

Topooco, J. (2018, 23. november) *Vi bruger slet ikke 30-40 procent af vores tøj – husk det på Black Friday* [Online]. Dagbladet Information. Tilgået den 15. februar 2024: <https://www.information.dk/debat/2018/11/bruger-slet-30-40-procent-vores-toej-husk-paa-black-friday>

Tænketanken Tekstilrevolutionen (2023) *Planetary Boundaries*. Hentet den 15. februar 2024 fra: <https://drive.google.com/file/d/1R4YY1DsDZu8mm2s90MyYx2K-flaaa7aai/view>

UNEP (2022) *Intergovernmental Negotiating Committee on Plastic Pollution* [Online]. Tilgået 15. februar 2024: <https://www.unep.org/inc-plastic-pollution>

YouGov (2022) *Tøjforbrug. Undersøgelse lavet for Norion*. Hentet den 8. marts 2023: https://taenk.dk/system/files/2022-12/yougov_for_planmiljoe_tojforbrug_analyse_0.pdf

CONCITO

DANMARKS GRØNNE TÆNKETANK

CONCITO er en uafhængig tænketank, der formidler klimaviden og -løsninger til politikere, erhvervsliv og borgere.

Vores formål er at medvirke til en lavere udledning af drivhusgasser og en begrænsning af skadevirkningerne af den globale opvarmning.

info@concito.dk

**Læderstræde 20, 1201 København
Danmark**

www.concito.dk